

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Deus est actus purus. cap. 12.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

actuata, & non amplius actuabilis in ratione lucis, quia vero cum hac potentia coniunctus est aliquis modus priuationis, etiam ex priuatione colligitur non esse puram lucem, non tamen per se primo, si obijcias, etiam si per impossibile esset res aliqua carens omni potentia, & nihilominus carens etiam nonnullis perfectionibus. simpliciter, quarum non esset capax, eiusmodi rem non fore actum purum simpliciter, hic enim claudit omnem perfectionem: ergo ad rationem actus puri non fat est carere potentialitate, sed requiritur praeterea, ut non addit vlla priuatio. Respondeo, sicut in ea re non esset propria priuatio, sed late sumpta, ita esse modum aliquem potentiae, non secundum propriam speciem, sed secundum illud genus, ratione cuius conuenit priuatio, & ita semper cuius priuationi subternitur aliquis modus potentiae passivae, cuius negatione definitur actus. Auctoritas Auerr. non est ad institutum Scoti. Ut vero hoc pateat, considerari debet institutum Auerr. eo loco, erat autem explicare naturam actus, definierat autem illi in hunc modum: *actus est quando res existit, non eo modo, quo dicitur, quod est in potentia*, & quoniam actum diffiniebatur per priuationem potentiae, poterat aliquis dubitare, quomodo in perpetuis, in quibus non est priuatio, debeat sumi actus per oppositionem, siue priuationem potentiae: & ideo tradit duplicem modum priuationis, scilicet proprie, & improprie dictae: Et tunc subdit verba allegata in argumento. Cuius sensus non est is, qui in argumento inducitur, manifeste enim repugnat textui, aliud enim est dicere, ratio actus in perpetuis excludit omnem priuationem, etiam improprie, quod vult Scot. aliud vero, secundum priuationem improprie dictam comprehenditur actus in rebus aeternis, quod ait Auerr. hoc enim potius exigit hanc priuationem ad rationem eius actus, quem excludit, sensus itaque est, in perpetuis non potest innotescere ratio actus per priuationem potentiae proprie dictae, quoniam tunc illa essent capacia potentiae passivae, quod est falsum: sed comprehendendi debet per improprie priuationem potentiae, ita ut aeterna non ideo dicantur actus, quoniam carent potentia, cuius ipsa sunt capacia, sed quia carent potentia, quae reperitur in temporalibus, quia enim non sunt instar horum in potentia ad actum, ideo sunt actu.

Deus est actus purus.

CAPVT XI.

Explicata ratione potentiae & actus, explicandum est, utrum & quomodo in Deo locum habeant. Non esse vero Deum actum purum probari potest primo, quoniam Philosophus, & Auerr. lib. 9. met. initio omnia decem rerum genera distingui dicunt per actum & potentiam, ita ut quandoque sint in actu, quandoque in potentia, inter quae numerant actionem, secundum quam substantia modo est potentia, modo actu agens: haec autem vicissitudo secundum agere, ac non agere cernitur in Deo: ergo quemadmodum est actu agens per actionem, ita prius quam agat est agens potentia, & consequenter non est actus purus. Secundo in Deo est aliquid, quod non sit actus, ergo non est actus purus. Patet consequentia, quoniam actus purus non est aliud, quam actus. Antecedens ostenditur, quoniam actus & forma idem sunt, sed non quidquid est in Deo est forma: ergo neque actus. Assumptio probatur, quoniam relationes diuinae non sunt formae: namque ut ait D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 2. ad secundum, & colligitur ex Paul. ad Philip. *Qui cum in forma Dei esset, in Deo est vna forma tantum: si vero relationes essent formae, non vna tantum esset, sed quatuor.* Tertio in Deo est priuatio multarum formarum, atque adeo actuum; nam singulae formae sunt actus. At vero purus actus continet formaliter omnem rationem actus, sicut pura lux omnem rationem lucis, non enim lux pura est, cui aliqua ex parte miscetur tenebrae.

I.

Dico primum, potentia actiua conuenit Deo, neque habet repugnantiam cum actu puro. Primum constat, quoniam Deus, ut demonstratum est supra, est prima causa efficiens, haec autem necessario vendicat agendi vim, in qua consistit potentia actiua. Secundum ostenditur, quoniam actus purus solum includit omnem actualitatem essendi in se, non vero extrinsecam subiecto, non enim ex eo, quod res agit extra se, perfectior est, quam si non ageret: itaque ut ait D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 1. ad 1. potentia actiua non contradiuiditur ab actu essendi, & ideo per se loquendo actus, quem respicit, non necessario est esse agentis, sed acti. Quod est intelligendum de potentia actiua, quatenus actiua est: nam, si coincidat cum passiva, ex ea parte habet imperfectionem, cuiusmodi sunt potentiae elicitive operationum immanentium, respectu quarum ha-

II.

bent rationem potentia passiva. Ex quo patet rationem potentia præcisè non repugnare cum actu puro: & proinde ex eo, quod Deus habeat omnipotentiam, nõ deficere à ratione actus puri, quandoquidem operationes à dextra, quæ sunt actus omnipotentia, non sunt villo modo esse ipsius Dei, sed actus ab eo procedentes extrinsecus cum denominantes. Quamvis autem non desint aliqua objectiones, contra prædicta: tamen, quia hic non agitur ex instituto de potentia activa, sed de passiva, illas interim omitto proprijs locis explicandas. Sicut autem Deo convenit potentia activa, ita repugnat ratio actus respondentis eidem: quoniam actus omnis potentia activa est vere effectus ipsius, in Deum autem nõ cadit ratio effectus. Præterea, quoniam potentia activa Dei habet pro obiecto creaturas, repugnat autem Deum, vel aliquid eius esse creaturam: quare fieri nequit, ut in Deo sint proprie actus potentia activa.

III.

Priusquam vero dicam, an Deus sit actus purus, oportet observare discrimen inter formam & actum: nam quamvis forma, & actus interdum coincidere videantur, atque idem dicat Arist. lib. 9. Met. tex. 17. formam esse actum, quod idem docet D. Tho. q. vn. de spir. creat. ar. 1. ad 1. & alij, & ratio est, quoniam actus est id, quo aliquid est, per formam vero res sunt: Tamen quoniam perfecta ratio actus consistit in ipso esse, & forma in abstracto significat non important esse, quoniam sicut autore Avicen. 5. Met. equinitas est tantum equinitas, & abstrahit ab esse, & non esse, & omni eo, quod nõ est intrinsece cum rationi eius formali, ita quoque se habent humanitas, lux, sapientia, & ceteræ formæ in abstracto significat: quæ de causa quamvis comparatæ ad ea, quæ ipsis constituuntur inesse, habeant rationem actus, simpliciter tamen in se nõ sunt actus quandoquidem nõ sunt ipsum esse, quo præcipue consistit ratio actus, & ita ut notat Henr. in sum. ar. 28. q. 6. forma se habet per modum habitus quiescentis, actus per modum fluxus, siue motus emanantis à forma, & ideo forma significatur per nomina in abstracto, actus vero per verba, ut se habet lux & lucere, essentia & esse, sapientia & sapere: & quoniam in formis cum subiecto concretis non est proprium esse ipsarum, sed subsistentis sub illis, ut fusè probat D. Tho. q. vn. de spir. creat. ar. 1. idcirco formæ ipsæ non sunt proprie & complete actus: hic enim præter formam includit cōunctionem cum subiecto, non enim sapientia ipsa inherens est sapere, sed sapere est habere sapientiam, qui est actus sapientia,

ut formæ, non ut subiecti. At si forma esset separata, nec potentialis ad esse, non solum esset forma intrinseca actui, sed esset ipse actus, verbi gratia, lux separata esset ipsum lucere, quia actualitas, siue esse ipsius non alij, sed luci adesset. Quod indicavit Arist. lib. 8. Met. tex. 16. cum dixit, si qua forma est sine materia, statim est ens, & vnum, & non est ei alia causa, ut sit ens, quia scilicet ut explicat D. Tho. q. vn. de spir. art. 1. ad 3. se ipsa formaliter absque adminiculo alterius est actus, atque adeo tunc esset forma & actus: ad cuius rationem intrinsecam pertinet ipsum esse actuale, & hoc proprie addit supra rationem formæ.

Dico secundum, Deus est actus purus.

Id ex instituto probant Henr. in sum. artic. 28. q. 6. & Abulens. q. 8. in ca. 28. Deut. non est opus singulos doctores scholasticos referre, quia id passim asserunt: plura Philosophorum testimonia in huius rei cōfirmationem affert Carpentarius digressionem 3. in ca. 9. Alcinor. ostenditur primo ex modo loquendi Patrum, qui frequenter aiunt Deum esse id, quod est, quomodo loquendi videtur Rupert. libr. 1. in Exod. cap. 14. Richard. de sancto Victore lib. 2. de Trinit. cap. 17.

Quidquid, inquit, in summo bono est, vere & summe vnum est, nec ibi aliud, & aliud esse potest, sed idem ipsum est totum quod est, idem repetit cap. 19. in fine, & ca. 20. initio. Boetius libr. de Trinit. & unitate Dei ad sym. Dinina, inquit, substantia sine materia forma est, atque ideo vnum, & est id, quod est, reliqua enim non sunt id, quod sunt: quo loco nomine materia non intelligit solam veram materiam: siquidem Angeli non habent veram materiam: & tamen de sententia Boetij non sunt id, quod sunt, ut patet ex illis verbis, reliqua, nempe omnia præter Deum, non sunt id, quod sunt, intelligit itaque ens potentiale habens similitudinem cum potentialitate materia, hoc enim non est quod est: nam per id, quod est, intelligit Boetius totum quod est, ut ex verbis sequentibus, vnumquodque enim habet esse suum ex his, ex quibus est, id est, ex partibus suis, & est hoc atque hoc, id est partes sue cōiunctæ, sed hoc, vel hoc singulariter, ut cum homo terrenus conficitur ex anima & corpore, corpus & anima est, non vel corpus, vel anima, igitur in parte non est id, quod est, quod vero non est ex hoc, atque hoc, sed tantum est hoc; Ex quo discursu constat hominem, quia non est anima, vel corpus seorsim sumpta, non esse quod est, nempe totum quod est. Nec vero audiendus est Gilbert. in commentarijs eius Gilbert. corpus, & animam, & Boet. solum velle, ut quid-

Aristot.
S. Thom.

Avicen.

Henricus.

S. Thom.

Aristot.

S. Thom.

IV.

Henricus.
Abulens.

Carpent.

Rupert.

Richard.

Boet.

Gilbert.

ut quidditas hominis, non sit adæquate corpus, vel anima: Etenim Boet. ex eo probat hominem non esse totum quod est, quia ad eius esse pertinent anima, & corpus, & tamen ipse non est anima, nec item corpus si seorsim prædicentur. Cum itaque solus Deus dicitur esse, quod est, quoniam est forma sine materia, nomine materiae intelligitur omne ens potentiale capax alterius actus, ut bene explicat Gilbert. ibidem idcirco docens naturam diuinam vocari à Boetio formam sine materia, quoniam nec est in materia, nec ipsa potest esse subiectum illius alterius formæ: & cōsequenter est actus purus. Itaque eum Patres dicunt Deum esse quod est, vel totum quod est, satis significant esse totum actum, & actum absque vlla mixtione potentialitatis. Idem sumitur ex alia loquendi forma, quam usurpant iidem Patres, dicunt enim in Deo idem esse, quod est, & quo est. Ita loquitur Gilbert. in libr. 1. Boetij, de Trinitate. *Sed hæc nihil, inquiens, quo ipse sit habet, nisi singularem, simplicemque essentiam, ea namque, & est, & Deus est, item cum aiunt Deum esse omnia se ipso, vel per semetipsum, quos retulic. 8. numer. 8. & 10. Nam ubicumque interuenit mixtio actus, & potentia, distinguitur quod est, & quo est: ens enim potentiale non est actu se ipso, nihil enim est potentia ad se sub eo modo, ac ratione, qua est actu: alioquin nõ differret esse actu, & esse potentia: est ergo in potentia vel ad se sub alia ratione, aut dispositione, vel ad aliud à se: atque adeo ens potentiale, non est actu se ipso: Deus vero est se ipso Deus, sapiens, iustus, & q. d. quid est: ergo est actus purus. Hoc ipsum indicant Patres referendi tract. 4. cap. 4. in fine, qui dicunt solum Deum esse simpliciter incorporeum, & immaterialem: nam cum materia sit pura potentia, omnia, quæ habent rationem potentia passiuæ, & subiecti, licet verè spiritualia sint, & expertia materiae Physicæ, dici interdum solent materia, ut ait Diuus Thomas citata quæst. de spirit. ar. 1.*

Probat deinde ratione, primo quoniam Deus, ut patet ex capit. 10. est forma non informans, nec formata, aut formabilis: in hoc autem consistit ratio actus puri. Vnde Patres pro illa assertionem citati hanc eandem confirmant; Secundo, quoniam nihil est potentia respectu eorum, quæ includit in essentia, vel eorum à quibus impossibile est, ut actuetur: Deus autem includit in sua essentia perfectiones omnes simplices: impossibile autem est ut a-

ctuetur ab vlla forma habente annexam imperfectionem: ergo nullo modo est in potentia. Maior propositio quoad posteriorem partem est euidens, nam impossibilitas tollit possibilitatem, & consequenter potentiam, quæ nequit esse sine illa. Quoad primam vero ostenditur, quoniam semper in actu mixto ratio actus præcedit rationem potentia, hæc enim in illo fundatur: at nulla res præcedit ea, ex quibus essentialiter constituitur: ideoque respectu ipsorum non est potentia. Responderi potest, etsi nihil sit potentia ad ea, quæ essentialiter includit, fieri tamen posse, ut eadem inter se habeant rationem actus, & potentia: nam homo essentialiter includit corpus, & animam, ad quæ non est in potentia: & tamen corpus est in potentia respectu animæ: quod sufficit, ut homo non sit actus purus etiam secundum essentialia: Et ita non recte colligi Deum esse actum purum ex eo, quod essentialiter includat omnem perfectionem simpliciter. Verum solutio non est adæquata, nam si perfectiones simpliciter essentialiter includat in essentia diuina essent inftar earum, quæ includuntur in creatura, cum distinctione, dependentia, & causalitate, qualis reperitur inter materiam, & formam, tunc ex inclusione essentiali minime sequeretur ratio actus puri, at quando nulla est distinctio, dependentia, & causalitas, ut reuera non est in diuinis, ex inclusione recte sequitur pura actualitas; & confirmatur, quoniam rationes essentialiter coeunt in vnum præcedunt ipsum, & consequenter, si inter se habent rationem potentia, & actus ad existentiam constituti ex illis, necesse est ut præcedat causa actiua, quæ passiuam reducat ad actum: impossibile est autem, ut ante Deum sit vlla potentia actiua: ergo repugnat rationes eius essentialiter habere mutuo rationem actus, & potentia. Tertio ens primum non potest villo modo habere vllam potentialitatem: Deus est ens primum: ergo expertus potentialitatis. Maior propositio patet, quoniam inter actum, & potentiam, est ordo prioris, ac posterioris, ita ut respectu eiusdem sit prior potentia, quam actus, ut docet Philosophus libr. prim. de celo text. 132. prius enim est potentia ad esse, quam esse: nam prius est vita in potentia in semine, quam sit actu in planta: absolute vero sit prior actus, quam potentia: nam hæc dicit ordinem essentialem ad potentiam actiuam, à qua existente actu reducuntur ad actum: & ita ante ipsum semen præcessit aliquid actu viuens, à

Aristot.

quo definitum est: ex quibus sequitur id, quod aliquo modo est in potentia, vel includit potentiam, non esse primum ens, nam si est in potentia, præcedat oportet aliud ens actu, à quo traducatur de potentia ad actum: si includit potentiam, cum ea supponat aliud ens actu, & sit prior includente, fieri nequit, ut hoc sit primum ens.

VI.

Hoc ipsum constat discurrendo per singula genera, & modos potentie passivæ, non enim in Deo est potentia obiectiva, quoniam non potest non esse: non realis, quoniam non admittit priuationem proprie dictam, quæ necessario illà comitatur: non obediens, quoniam non est vlla causa superior, cui subordinetur: non naturalis, quoniam est perfectus in omnibus sibi debitis ex natura, non supernaturalis, quoniam ipse est summa essentia, ac natura, supra quam nihil est, ad quod possit eleuari: non Physica, quoniam est spiritualis, & incapax formæ Physicæ; non Metaphysica, quoniam est ipsum esse per essentiam, & consequenter non est actu per vllam formam à se distinctam: sed totum, quod est, à se ipso, & se ipso formaliter est, ut superius ostendi: nihil autem quod est potentia, est à se ipso, vel se ipso formaliter: sed vel causaliter, & formaliter simul ab alio, sicut aqua est calida causaliter ab igne, formaliter à calore: vel saltè causaliter ab alio, ut existentia creaturæ à Deo. Ex quo patet Deum non solum esse simpliciter actu, & nullo modo in potentia: sed esse ipsummet actu purum, ac syncerum ab omni etiam minima potentia labe immunem. Denique, ut supra ostendi, Deus est ipsum esse per essentiam, ipsi vero esse nil admisceri potest: ergo Deus est actus absq; vlla permissione potentie. Assumptio asseritur à Boetio lib. de hebdom. vbi, quamvis concedat ipsum, quod est, posse habere aliquid admixtum, negat tamē ipsi esse posse aliquid aliud admisceri. Ratio vero est, quoniam ipsum esse est vltima actualitas, quæ formari, aut perfici amplius nequit vlla noua actualitate: quemadmodum enim differentia vltimæ non admittunt additamentum in eodem genere: & ideo species specialissimæ diuini ulterius nequeunt in alias species, ita etiam vltima actualitas actuari amplius nequit. Et in hoc consistit præcipuum discrimen inter Deum & creaturas quoad rationem actus puri: ut enim recte docet D. Thomas q. vn. de spiritali creatura art. i. Nulla forma, aut natura creata, quantumcumq; spiritualis, & simplex, eo peruenit, ut sit suum esse: & ideo, quāuis nō sit in po-

Boet.

S. Thom.

tentia passiva ad alias formas à se distinctas, necessario est in potentia ad propriū esse, cum quo non necessario cōiuncta est: quapropter non est purus actus: Deus autem non solum non est in potentia ad vllā formam, secundum quam sit, sed nec ad ipsum esse: hoc enim est de eius essentia, non solum quatenus substantia est, sed quatenus est sapientia, iustitia, & deniq; omnia, quæcumque est: non enim in eo est aliud subsistens, & forma, quæ subsistit, nec aliud forma, & esse per formam, sed est ipsum actuale esse omnium perfectionum simpliciter. Et hoc intelligunt Doctores, cum Deum vocant actu purum.

VII.

Ad primum respondeo, quando Philosophus, & eius cōment. distinguunt decē genera per potentiam & actum, sumere ealate, nempe potentiam pro activa, vel passiva, & actum prout est actus essendi, vel operandi: ex carentia vero actus, prout est actio ad extra, non inducitur potentia passiva, neq; violatur synceritas actus puri. Ad secundum negandum est antecedens, & ad eius probationem neganda est assumptio, nam relationes diuinæ vere sunt actus, non tamen distincti ab essentia: nam actus, ut dixi, consideratur secundum id, quod res est in se, & ad se: & ideo, cum relationes quoad hoc conueniant in essentia, quāuis ipsæ sint quatuor, non tamen proinde sunt quatuor actus, aut formæ: nisi quis abutendo vocabulis, dicat esse quatuor actus, aut formas relatiuas. Ad tertium dicendum est solam priuationem proprie dictam supponere potentiam, & dissoluere rationem actus puri: non autem priuationem improprie dictā, nisi sit negatio perfectionis simpliciter, quæ longe abest à Deitate: negatio vero cuiusvis alterius formæ non opponitur actui puro, nam de ratione eius non est, ut sit quomodocumq; omnis actus possibilis reperiri in vno sine mixture potentie, quales sunt ij, quos Deus vendicat, non vero alij, quorum habet priuationem improprie dictam: nam ij, ut discurrenti patebit, permixti sunt plurimæ imperfectionibus, & alij alios mutuo excludunt: & ideo potius dissoluantur, quam perficiunt rationem actus puri: contra vero ipsorum negatio illam indicat, & commendat.

Ratio